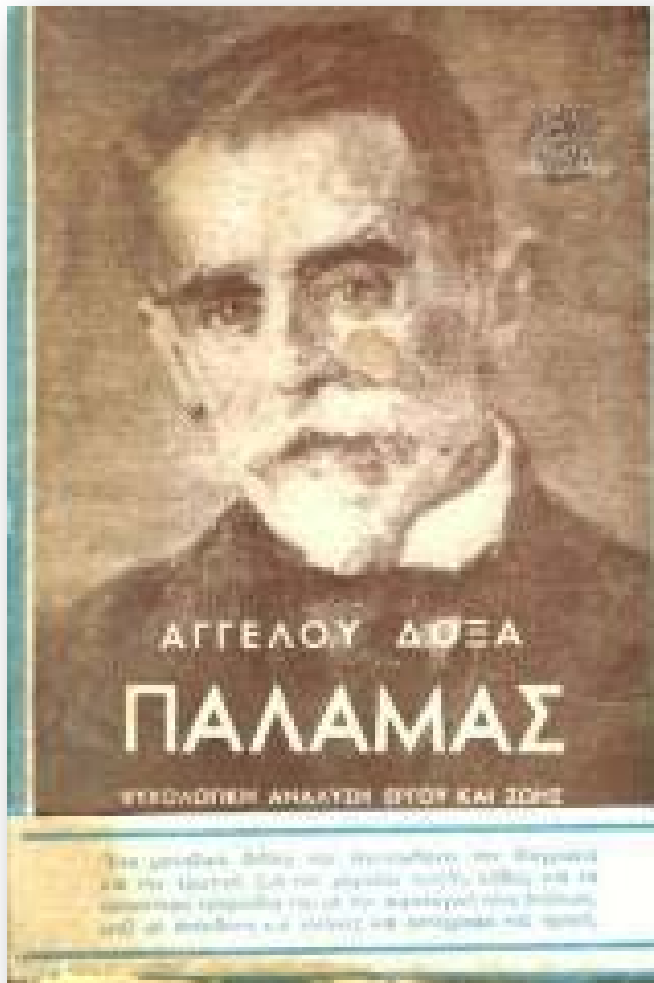

«Άγγελος Δόξας/Νικόλαος Δρακουλίδης: η ψυχαναλυτική και βιολογίζουσα ερμηνεία της ερωτογραφίας του Κωστή Παλαμά»

Γιώργος Κόκκινος

Θα μου επιτρέψετε να ξεκινήσω από μια σύντομη αναφορά στις δικές μου συντεταγμένες. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 κινούμαι στο πλαίσιο που ορίζεται **ως διανοητική ιστορία** θέτοντας στο επίκεντρο του προβληματισμού μου επιλεγμένα κείμενα (μείζονα ή ελάσσονα) ή ολόκληρους αστερισμούς κειμένων που είναι φορείς πολυδιάστατων νοημάτων. Σύμφωνα με τον **Quentin Skinner**, τα νοήματα αυτά, όπως άλλωστε και οι μορφοποιητικοί τους οργανισμοί, τα κείμενα, όντας **«ομιλιακά»** και όχι **«γλωσσικά» ενεργήματα**, διαθέτοντας δηλαδή και την προθετικότητα του συντάκτη τους, επικοινωνούν, διαντιδρούν, αντιπαλεύουν, συσχετίζονται, υφίστανται ωσμώσεις. Λειτουργούν παραγωγικά, συσσωρευτικά, ανταγωνιστικά, αποδομητικά, με λίγα λόγια επιτελεστικά. Δημιουργούν και αμφισβητούν κανόνες, ταξινομήσεις και ιεραρχίες. **Συναρθρώνουν και αποδομούν λόγους ενσαρκώνοντας σχέσεις δύναμης, τόσο στη διανοητική σφαίρα όσο και στην ίδια την κοινωνία. Γίνεται αντιληπτό ότι τα εννοιολογικά και μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιώ παραπέμπουν στο επιστημολογικό κίνημα του «ήπιου μεταμοντερνισμού».**

Το αρχικό μου ενδιαφέρον για τις πολιτικές ιδεολογίες και **η μακρά επικέντρωση στο φασιστικό και ναζιστικό φαινόμενο** έχει τα τελευταία χρόνια παραχωρήσει την πρωτοκαθεδρία αφενός **στην ιστορικοποίηση της τραυματικής μνήμης**, αφετέρου στις **βιοπολιτικές τεχνολογίες και ειδικότερα στην ευγονική** ως επιστημονικοφανή πρακτική. Η αποψινή μου ανακοίνωση απορρέει ακριβώς από αυτή τη θεματολογική μετατόπιση και όσα θα σας παρουσιάσω στη συνέχεια προέρχονται από την υπό έκδοση μονογραφία μου **«Άξια» και «ανάξια» ζωή. Ευγονική, εκφυλισμός, βιοπολιτική. Ο γιατρός στο ρόλο του κοινωνικού θεραπευτή και του εθνικού αναμορφωτή** (εκδόσεις Ταξιδευτής).

Νικόλαος Δρακουλίδης-Άγγελος Δόξας

δερματολόγος/αφροδισιολόγος- σεξολόγος - ψυχαναλυτής
-λογοτέχνης –δοκιμιογράφος - τεχνοκριτικός

(Κωνσταντινούπολη 1897 ή 1900– Αθήνα 1985)

Ένας διανοούμενος που είχε βρει «**ιερό καταφύγιο**»,
έναν παλιγγενετικό μύθο ενάντια στη διάχυτη
παρακμή της «οργανωμένης νεωτερικότητας» (R.
Griffin) + Ένας «**αντιδραστικός μοντερνιστής**» (J.
Herf)

ΟΙ ΣΥΝΤΕΤΑΓΜΕΝΕΣ

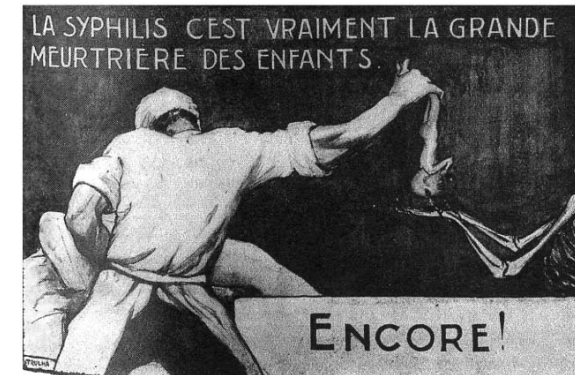

Η **κληρονομική σύφιλη** αποτελεί τη δεξαμενή πλήθους **κοινωνικών δεινών**, διότι από αυτή «[...] **προέρχονται οι περισσότεροι ανάπηροι και σακάτηδες και οι περισσότεροι έκφυλοι και εγκληματίαι**». Νικόλαος Δρακουλίδης, «Η προ του γάμου ιατρική εξέταση», Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Υγιεινής, αφιέρωμα «Υγιεινή του γάμου», τεύχος 2 (**1933**), 56.

Συνεργάστηκε με τον καθηγητή Γεώργιο Φωτεινό στη σύνταξη της εισηγητικής έκθεσης του Νόμου του 1929 «Περί οργανώσεως του αντιαφροδισίου αγώνος εν Ελλάδι».

Οι κυρίαρχες ευγονικές ιδέες και πρακτικές εμφανίζονται σποραδικά στο προσκήνιο όταν γίνεται λόγος για τα ακόλουθα ζητήματα:

- ✓ **ανάγκη ιατρικής γνωμάτευσης** πριν από την τέλεση γάμου
- ✓ **κοινωνική και εθνική αναγκαιότητα η νομοθέτηση μέτρων ιατρικού και επιδημιολογικού ελέγχου του πληθυσμού** με τη συνεπικουρία κράτους και ιδιωτικών φορέων
- ✓ **περιστολή της κοινωνικής παθογένειας** και κατ' εξοχήν με σκοπό την εξάλειψη του τετράπτυχου που οριζόταν από: α) **την πορνεία** β) **τα αφροδίσια** γ) **την επιτεινόμενη εξάρτηση από τα ναρκωτικά** δ) **τον αλκοολισμό** ή την **«οινοπνευματίασι»**, κατά τον όρο της εποχής, που τοποθετείται στην ίδια μοίρα επικινδυνότητας με τη φυματίωση και τη σύφιλη (**Χρίστος Σ. Ευαγγέλου, Ο κίνδυνος των αφροδισίων νόσων. Πρακτικά συμβουλαί προς προφύλαξιν, Αθήνα 1924**)

Η **σεξολογία** από τα σπάργανά της μελέτησε και προβληματοποίησε **τόσο την παθολογική όσο και την αναπαραγωγική λειτουργία του σεξ**. Γρήγορα απέκτησε **ακαδημαϊκή πιστοποίηση ως παράγωγο πεδίο της ιατρικής**, παράλληλα, ωστόσο, **μετασχηματίστηκε -σε ικανό βαθμό- σε βραχίονα σχεδιασμού και εφαρμογής βιοπολιτικών στρατηγικών με ευγονικό πρόσημο**, στο πλαίσιο των οποίων **ο εκσυγχρονιστικός-μεταρρυθμιστικός και ο εργαλειακός ρόλος –εμφανώς ή όχι- συνυφαίνονταν**.

Aime-Jules Dalou, *Nymph and satyr*,
χρονολογία άγνωστη, ξύλο και
μπρούντζος.

Ο Δρακουλίδης αποτελεί ενδεικτική περίπτωση αυτής της συνύφανσης μεταξύ μεταρρύθμισης και εργαλειακότητας

Ο Δρακουλίδης θέτει στο επίκεντρο της σεξολογίας την **ενδοκρινολογία**, η οποία **διαδραματίζει αποφασιστικό ρόλο** ασχολούμενη με:

- ✓ την παθολογία του ερωτικού ορμέμφυτου,
- ✓ τη θεραπεία δυσλειτουργιών και
- ✓ την αναζωογόνηση της σεξουαλικότητας με κύρια μέθοδο την ορμονοθεραπεία.

Ακριβώς επειδή ο ορίζοντας του επιστημονικού πεδίου του είναι **η βιοπολιτική διαχείριση του πληθυσμού**, ο Δρακουλίδης φθάνει μέχρι του σημείου:

- ✓ Να κατασκευάσει πίνακες «αρμοζούσης διαφοράς ηλικίας γάμου μεταξύ ανδρός και γυναίκας» ή **πίνακες φυσιολογικής συχνότητας σεξουαλικών συνευρέσεων του άνδρα** (η γυναίκα δεν τον απασχολεί).

- ✓ Να υπολογίσει, δηλαδή, το ελάχιστο και το μέγιστο μιας ποσοτικής κλίμακας των **επιτρεπόμενων συνουσιών του άνδρα** (και ασφαλώς όχι της γυναίκας) στις περιόδους της σεξουαλικής του ενεργητικότητας, **δημιουργώντας στην ουσία ένα κανόνα φυσιολογικότητας που έχει ως ακραία όρια αφενός τη νοσηρή εγκράτεια και αφετέρου την παθογενή υπερδραστηριότητα.**

Ο Δρακουλίδης

- ✓ επιχειρεί να τεκμηριώσει ως δήθεν αναντίρρητη πραγματικότητα τη θέση ότι η ανδρική πολυγαμία –**μάλλον πολυγαμικότητα εντός και εκτός γάμου**– είναι μια φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά, η οποία **παραπέμπει στα αποκλίνοντα βιολογικά-ενδοκρινολογικά γνωρίσματα των δύο φύλων.**
- ✓ Όπως ισχυρίζεται, **για τη γυναίκα**, ον απόλυτα επικαθορισμένο από τον αναπαραγωγικό του ρόλο, **δεν υφίσταται ζήτημα σεξουαλικής απόλαυσης μετά την εμμηνόπαυση**, δηλαδή, σύμφωνα με τους μέσους όρους της εποχής, μετά την ηλικία των 45-50 ετών.

Edouard Manet – Ολυμπία (Olympia, 1863)

Ο Δρακουλίδης

✓ υπηρέτησε έναν οραματισμό που επιζητούσε την επίτευξη σφαιρικής και, επομένως, αντικειμενικής και ως εκ τούτου αδιαμφισβήτητης επιστημονικής γνώσης. Πτυχή αυτού του οραματισμού είναι και η μελέτη της μορφοψυχολογίας και της σωματομετρίας, με απώτερο σκοπό την αντιστοίχιση των χαρακτηριστικών του κρανίου, του προσώπου και του σώματος με συγκεκριμένους τύπους ψυχολογικής κανονικότητας, αλλά και ψυχοπαθολογίας, όπως και σεξουαλικής συμπεριφοράς.

✓ είχε τη γνώμη ότι τα μορφικά χαρακτηριστικά αποτελούν το «ψυχολογικόν κάτοπτρον» του ατόμου, ενώ, ταυτόχρονα, λειτουργούν ως δείκτες αρετών και ελαττωμάτων που οφείλονται στη γενετική και ενδοκρινολογική ιδιαιτερότητα κάθε ανθρώπινου υποκειμένου.

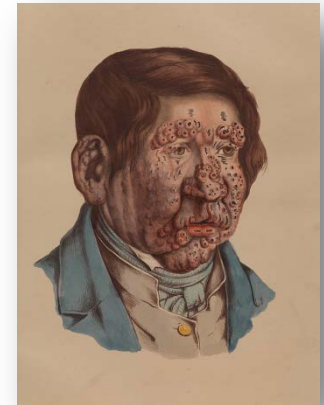
✓ ειδικά το πρόσωπο νοούνταν ως «το επισκεπτήριο ολοκλήρου της ανθρωπίνης κατασκευής». Η μελέτη της δομής του κρανίου και η μορφολογία του προσώπου θα οδηγούσε σε βιο-τυπολογικές κατατάξεις με βάση τις οποίες θα πιστοποιούνταν η φυσιολογικότητα και το άνυσμα των παθογενών αποκλίσεων από τον ανθρωπολογικό κανόνα.

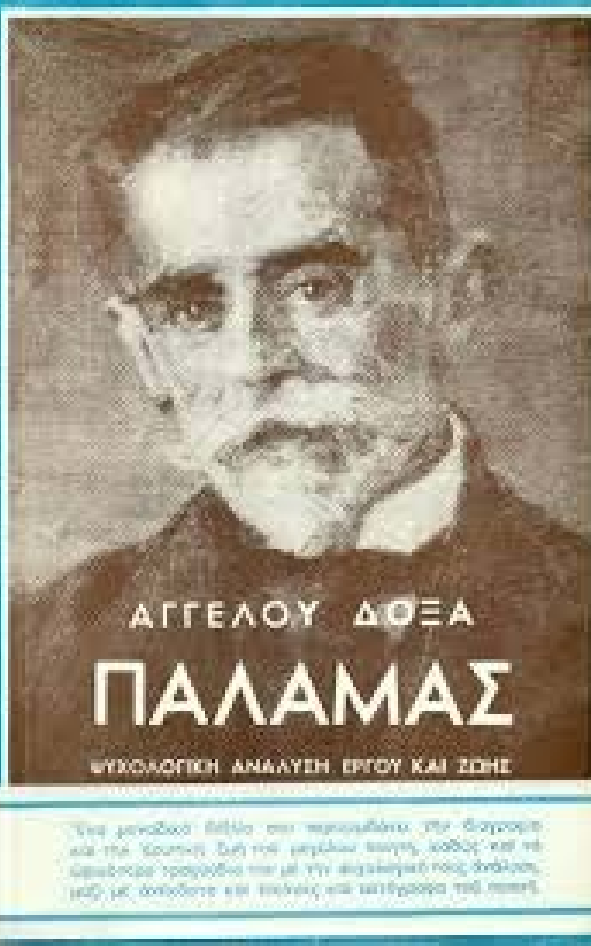
Κινδυνολογεί ασύστολα όταν ισχυρίζεται ότι αναλογικά με το μέγεθος του πληθυσμού η διάδοση των «κοινωνικών νοσημάτων» στη μεσοπολεμική Ελλάδα είναι **«μεγαλύτερη από κάθε άλλο τόπο»** επιδιώκοντας σκοπίμως να δημιουργήσει συνθήκες έκλυσης κοινωνικού φόβου και ηθικού πανικού.

υποστηρίζει:

- α)** ότι το 10% του ελληνικού πληθυσμού έχει μολυνθεί από σύφιλη, υπερβαίνοντας ακόμα και τη νοσηρότητα της Γαλλίας. Ότι η νόσος πλήττει σχεδόν ολόκληρο τον μουσουλμανικό πληθυσμό της Ξάνθης και της Ροδόπης, αλλά και σε πολύ μεγάλο βαθμό (= 75%) τον υπόλοιπο ελληνικό πληθυσμό στις ηλικιακές βαθμίδες μεταξύ 17 και 40 ετών. Επικαλείται μάλιστα γι' αυτό στατιστικά στοιχεία του τμήματος ηθών της Αστυνομίας Πόλεων που οφθαλμοφανώς αναφέρονται σε ειδικές κοινωνικές ομάδες. Μάλιστα επιχειρώντας αριθμητικές αναγωγές προβληματικού χαρακτήρα καταλήγει να δηλώσει ότι **«[ε]ις την Ελλάδα έχομεν λεγεώνα ολόκληρη από επτακόσιες χιλιάδες συφιλιδικά άτομα»**
- β)** ότι το 20% των θανάτων που συμβαίνουν ετησίως στην Ελλάδα οφείλεται στη σύφιλη και στις αναμενόμενες ή λανθάνουσες παρενέργειές της
- γ)** ότι το 25% των βρεφών πεθαίνει από τη νόσο
- δ)** ότι το 40% των νοσημάτων έχουν ως λανθάνουσα αιτιολογία τη σύφιλη
- ε)** ότι ο κοινωνικός αντίκτυπος της ασθένειας εκβάλλει στην καταστροφική της επίδραση στις εθνικές οικονομίες των κρατών.

Με την ιδιότητα του χρηματίσαντος προέδρου της Ελληνικής Αντιαφροδισιακής Εταιρείας (1935), υποστήριξε με επιμονή τη διεύρυνση του φάσματος όσων έπρεπε να υποστούν στείρωση περιλαμβάνοντας σε αυτούς και τους λεπρούς και τους επιληπτικούς και τους τοξικομανείς.

Η μονογραφία **Παλαμάς. Ψυχολογική ανάλυση έργου και ζωής** (1959) είναι δείγμα ικανής ψυχαναλυτικής επιστημοσύνης, ευρηματικής διεισδυτικότητας & πολυδιάστατης γνώσης. Η πρώτη, ωστόσο, συστηματική απόπειρά του για μια ψυχαναλυτική προσέγγιση του φαινομένου της τέχνης είναι η μελέτη **Ψυχαναλυτική ερμηνεία της τέχνης** (1948).

Η πρώτη εκδοχή του προβληματισμού του Δόξα αναφορικά με το έργο του Παλαμά είχε τη μορφή άρθρου το οποίο δημοσιεύτηκε στη διάρκεια της Κατοχής.

(Αποσπά τα εύσημα συναδέλφων του ψυχιάτρων-ψυχαναλυτών, όπως ο **Γ. Φιλιππόπουλος (1943)**, αναρριπίζοντας, από την άλλη πλευρά, τη φωτιά που είχε ανάψει η πολεμική του **Ιωάννη Κακριδή** από τις στήλες της **Νέας Εστίας** τον Ιούλιο του **1931** εναντίον της μονοδιάστατης ψυχαναλυτικής προσέγγισης του λογοτεχνικού φαινομένου).

Γεώργιος Σ. Φιλιππόπουλος, ψυχίατρος, γνώστης της ψυχαναλυτικής θεωρίας και ειδικότερα της σχολής του Adler και μέλος της Νευρολογικής και Ψυχιατρικής Εταιρείας Αθηνών.

Ο Γεώργιος Φιλιππόπουλος, συγγραφέας της μελέτης *Ψυχιατρική και Λογοτεχνία. (Ψυχιατρικές παρατηρήσεις πάνω στη Νεοελληνική Λογοτεχνία)* (1943), ήταν στρατιωτικός γιατρός. Το 1946 ειδικεύτηκε στις *ψυχομετρικές δοκιμασίες στην Αγγλία* και το 1950 στην ψυχανάλυση και την ψυχοσωματική ιατρική. Υπήρξε διευθυντής της νευρολογικής κλινικής του Νοσηλευτικού Ιδρύματος Μετοχικού Ταμείου Στρατού (1945-1965) και εντεταλμένος υφηγητής και στη συνέχεια διευθυντής του Αιγινήτειου Νοσοκομείου (1965-1968 και 1968-1970 αντίστοιχα), ενώ διετέλεσε και πρόεδρος του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής και Ερευνών από το 1969. (Τα στοιχεία αντλώ από: Δέσπω Κριτσωτάκη, «Ψυχική Υγιεινή», κοινωνική πρόνοια και ψυχιατρική μεταρρύθμιση στη μεταπολεμική Ελλάδα, Το Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής και Ερευνών 1956-1978, Πεδίο, Αθήνα 2016). Η Δ. Κριτσωτάκη (ό.π., 34, 38) παρουσιάζει τον Φιλιππόπουλο ως φορέα των ιδεών της καινοτόμου «κοινωνικής ψυχιατρικής», ενώ, κατά τη γνώμη μου, εφαρμόζοντας επιλεκτικά νέες πρακτικές και οικειοποιούμενος τον λόγο της διεθνούς κοινωνικής ψυχιατρικής συνέβαλε στην ενίσχυση της πολιτικής νομιμοφροσύνης και στην άμβλυνση της κοινωνικής εντροπίας σε συνθήκες κοινωνικής κρίσης και μετάβασης. Εργαλειοποίησε, υπό την έννοια αυτή, την κοινωνική ψυχιατρική στην Ελλάδα. Ήταν φορέας ενός πνεύματος αντιδραστικού μοντερνισμού. Δεν επρόκειτο απλώς περί «απολιτικού επαγγελματισμού», όπως ισχυρίζεται η Κριτσωτάκη (ό.π., 48).

Ο Δρακουλίδης επιχειρεί μια προσέγγιση που:

Εντάσσεται στο είδος της **παθογραφίας**, δηλαδή ενός ερμηνευτικού εγχειρήματος που ανάγεται στον Αριστοτέλη. Από τους πρώιμους νεότερους χρόνους, ιδίως από τον 18^ο αιώνα, ασκείται κατά κύριο λόγο από τη γραφίδα γιατρών, κατά βάση ψυχιάτρων. Αφορά είτε την **επίδραση του σώματος και της ψυχής στη γλωσσική έκφραση** είτε τον τρόπο που αντίστροφα **η γλώσσα επηρεάζει την ψυχική διάθεση ή την κατάσταση του σώματος**.

Ψυχαναλυτική προσέγγιση της τέχνης στην ελληνική γραμματεία συναντάμε στην πραγματεία **Ο καλλιτέχνης και το έργον του (1932)** του σπουδαγμένου στη Γερμανία νευρολόγου-ψυχίατρου **Κ. Δ. Κωνσταντινίδη**, που τότε υπηρετούσε ως υποδιευθυντής του Δημοσίου Ψυχιατρείου Αθηνών.

Ακολουθώντας την **κωδικοποίηση του ψυχικού προσανατολισμού κατά Emil Kraepelin (κυκλοθυμικοί / σχιζοθυμικοί)** επιχειρεί την κατηγοριοποίηση **μειζόνων ελλήνων ποιητών** (Διονύσιος Σολωμός, Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Κωστής Παλαμάς), αλλά και ενός ελάσσονος (Σωτήρης Σκίπης), καθώς επίσης ηγετικών μορφών της ελληνικής πεζογραφίας (Εμμανουήλ Ροΐδης, Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Γρηγόριος Ξενόπουλος), ενώ, παράλληλα, στο βιβλίο του **περιλαμβάνει σε μορφή επίμετρου ένα δοκίμιο για την ψυχαναλυτική ερμηνεία του πρωτοποριακού αισθητικού κινήματος του εξπρεσιονισμού.**

Μέντορας του Κωνσταντινίδη υπήρξε ο **Wilhelm Stekel (1868-1940)**, αυστριακός γιατρός και ψυχαναλυτής, συνιδρυτής της Α΄ Ψυχαναλυτικής Εταιρείας, ο οποίος έως το 1912 βρισκόταν σε στενή συνάφεια με τον Sigmund Freud. **Είναι γνωστός για τη συμβολική των ονείρων.**

Δομική συσχέτιση νευρωτικού – εγκληματία – καλλιτέχνη

Ο Κωνσταντινίδης ισχυρίζεται ότι

- ✓ «[...] η ψυχοσύνθεσις του καλλιτέχνου, του νευρωτικού και του εγκληματίου ενέχει πλείστας ομοιότητας, υπάρχουσας μόνον διαφοράς ως προς το είδος κατεργασίας του δυναμισμού των ενστίκτων τάσεων, του μεν νευρωτικού παράγοντος συμπτώματα, του εγκληματίου εγκληματικές πράξεις και του καλλιτέχνου καλλιτεχνήματα».
- ✓ Η δυνατότητα αποσυμφόρησης της εσωτερικής έντασης από τον καλλιτέχνη οφείλεται στην ικανότητα μετουσίωσης, η οποία, συγγενεύοντας με το όνειρο και την ψυχική νεύρωση, αποτελεί στρόφιγγα εκτόνωσης των πιέσεων που ασκεί στη συνείδηση το υποσυνείδητο. Στην προσέγγιση αυτή εντυπωσιάζει οπωσδήποτε η εκλεκτικιστική συνύφανση πτυχών της ψυχαναλυτικής θεωρίας με την επιχειρηματολογία τύπου Cesare Lombroso αναφορικά με την κοινή ψυχική ρίζα καλλιτέχνη και εγκληματία, μεγαλοφυή και εκφυλισμένου.
- ✓ Η σύμφυση γίνεται ακόμη μεγαλύτερη εξαιτίας της αποδοχής από τον Κωνσταντινίδη των απόψεων του γάλλου ψυχίατρου Valentin Magnan (1835-1916), σύμφωνα με τον οποίο οι καλλιτέχνες ανήκουν στην κατηγορία των «ανώτερων έκφυλων».

«Κλασσικόν παράδειγμα είναι ο Dostojewski, όστις, ων επιληπτικός και ψυχικώς ανώμαλος, εδημιούργει εις τα έργα του τύπους ανωμάλους και ιδιάζοντας αναπαριστών οιονεί το ίδιον εγώ του».

Τάδε έφη Κωνσταντίνιδης.

Οι εκλεκτικές συγγένειες των δύο ψυχιάτρων (Δρακουλίδη-Φιλιππόπουλου) τεκμηριώνονται και από την **κοινή τους πεποίθηση** ότι η πρωτοποριακή τέχνη του 20ού αιώνα, καθώς και η μουσική τζαζ ανακαλούν έντονα στοιχεία πρωτογονισμού και ορμέμφυτων που τροφοδοτούν τον **εξεγερσιακό** και **αντισυμβατικό** τους χαρακτήρα στο σύστημα της νεωτερικής κουλτούρας.

Η μελέτη του Γ. Φιλιππόπουλου, με γνώμονα τις δικές του διατυπώσεις, έχει μεγάλη σημασία:

1. Αποτελεί μια συγκροτημένη «παθογραφική» προσέγγιση του λογοτεχνικού φαινομένου από την οπτική γωνία της ψυχαναλυτικής θεωρίας και ιδιαίτερα από αυτήν της Σχολής του Adler.
 - ✓ θεωρεί την ψυχανάλυση οργανικό και αναπόσπαστο σκέλος της ψυχιατρικής επιστήμης και μάλιστα την εννοεί ως «τελευταία επιστημονική κατάκτησή» της.
 - ✓ Θεμελιώνει σε δύο στοιχεία το επιχείρημα ότι είναι θεμιτή η ενασχόληση των ψυχιάτρων και των ψυχαναλυτών με το λογοτεχνικό φαινόμενο, **συμπληρωματικά προς τη φιλολογική επιστήμη**:
 - ✓ α) στην αντίληψη της λογοτεχνίας ως χαρτογράφησης αφενός «της διανοητικής καταστάσεως ενός λαού», όπως και της «πνευματικής ιδιοφυίας και του ιδιαιτέρου χαρακτήρος ενός έθνους», που ενσαρκώνονται σε χαρισματικά άτομα, στους ποιητές και τους πεζογράφους, τα οποία είναι σε θέση να λειτουργήσουν ως πρίσματα αναπαράστασης της συλλογικής ψυχής και
 - ✓ β) στην ικανότητα των ψυχιάτρων και ψυχαναλυτών να εντοπίζουν την ατομική και συλλογική παθολογία, να διαχωρίζουν τα πλαίσια του υγιούς και του **νοσηρού**, του φυσιολογικού και του **ανώμαλου**, του **κανονικού** και του **ελλειμματικού** ή του **παράδοξου** και, επομένως, να δρουν προς την κατεύθυνση της συλλογικής αυτογνωσίας και ψυχικής ίασης.

2. έχει, όπως ισχυρίζεται ο ίδιος, η μελέτη του και αναστοχαστικό χαρακτήρα διότι:

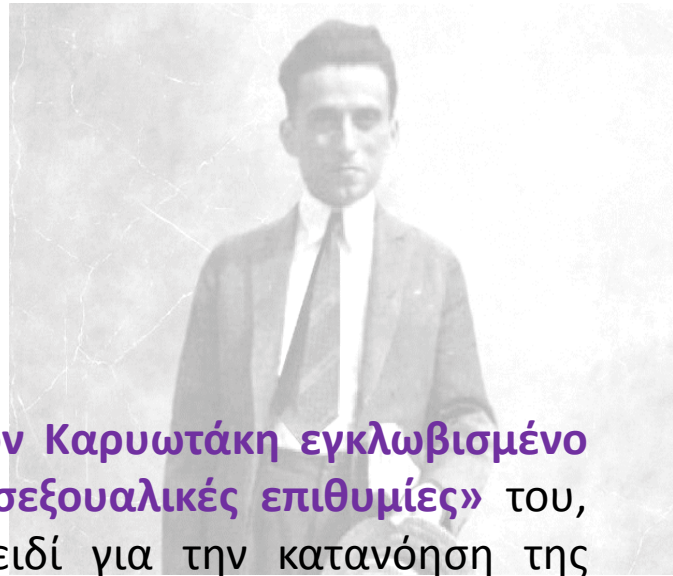
- ✓ αφενός μεν, ο Φιλippόπουλος συνειδητοποιεί ότι το επιστημονικό του πεδίο βιώνει τότε μια σοβούσα κρίση παραδείγματος, εφόσον το πλαίσιο της κανονικότητας μετατίθεται σταδιακά **από τις θεωρίες του κληρονομικού εκφυλισμού του Lombroso και του Max Nordau**, αυτών των ξεπερασμένων «σοφών», που τους διέκρινε το γνώρισμα της «**Ιατροδικαστικής εξετάσεως της διανοητικής ισορροπίας των εναγομένων συγγραφέων**» σε μια απόπειρα ψυχοπαθολογικής ανατομίας της ατομικής και κοινωνικής νοσηρότητας, **προς την ψυχαναλυτική μέθοδο με τη συνδρομή της κοινωνιολογικής πλαισίωσης**.
- ✓ Αυτό, ωστόσο, δεν σημαίνει και εσκεμμένη παραγνώριση εκ μέρους του ψυχιατρικού προσωπικού της επίδρασης που έχουν συγκεκριμένες **νόσοι** (πχ. επιληψία) και **φαρμακευτικά σκευάσματα** (πχ. βρωμιούχα) ή **ναρκωτικές ουσίες** στον ψυχικό βίο και στις διανοητικές διεργασίες των δημιουργών των λογοτεχνικών έργων (πχ. Baudelaire, Flaubert, Dostojevsky).

Οι όροι για την επίτευξη της αισθητικής μετουσίωσης είναι δύο: πρώτος όρος είναι η υπέρβαση του εξακολουθητικού εγκλεισμού στον εαυτό και η πρόσκαιρη έξοδος από τη νοσηρή κατάσταση της απόλυτης αυτοαναφορικότητας, κάτι που δεν είναι ασφαλώς δυνατό στην σχιζοφρένεια, με την οποία όμως έχει πολλά συγγενή στοιχεία η καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία. Δεύτερος όρος η μορφοπλαστική/μυθοπλαστική δύναμη, η ενσάρκωση αισθητικών μορφών αρχιτεκτονημένων από τη λογική και καθοδηγημένων από τη δημιουργική βούληση του καλλιτέχνη.

3. Ανασκοπώντας κριτικά τις σχετικές συμβολές στην ελληνική βιβλιογραφία, ο Φιλιππόπουλος **προβαίνει στην κατάρτιση μιας χρήσιμης γενεαλογίας του ελληνικού ψυχαναλυτικού στοχασμού για το λογοτεχνικό φαινόμενο.**

Συγκεκριμένα, αναγορεύει στο **ρόλο του γενάρχη τον Δ. Κουρέτα**, τον τότε καθηγητή νευρολογίας και ψυχιατρικής στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με γνώμονα τις πρωτοποριακές εργασίες του για την αρχαιοελληνική μυθολογία και τραγωδία.

Αντίστοιχα, ο Φιλιππόπουλος αναθέτει τον **ρόλο του συνεχιστή** αυτής της ερευνητικής πρακτικής **στον Φώτη Σκούρα**, τον γαλλοτραφή μελετητή του έργου του Baudelaire, των αρχαιοελληνικών τραγωδιών και της ποίησης των Καρυωτάκη και Καβάφη, στον **Σπ. Λιμπεράτο**, που η εστίαση του ενδιαφέροντός του αφορά τον Ούγο Φώσκολο, στον **Κ. Κωνσταντινίδη**, στον **N. N. Δρακουλίδη / Άγγελο Δόξα** και, τέλος, στον ίδιο τον εαυτό του.

Ο Φιλippoπουλος, ακολουθώντας το πρότυπο του Adler

- ✓ **αντιτάσσεται στην προσέγγιση του Σκούρα που θέλει τον Καρυωτάκη εγκλωβισμένο στον «πνιγηρό ερωτισμό» του και στις «απωθημένες σεξουαλικές επιθυμίες» του, γιατί, κατά τη γνώμη του, το σωστό ερμηνευτικό κλειδί για την κατανόηση της ενδεικτικής περίπτωσης του (έργο και βίος) είναι η προσπάθεια αισθητικής μετουσίωσης και φαντασιακής υπεραναπλήρωσης του νοσηρού ψυχικού τροπισμού που είχε συγκροτήσει την κοσμοθεωρία του.**
- ✓ **αρνείται χωρίς επιφύλαξη κάθε εξωτερική ή εσωτερική ένδειξη που θα μπορούσε να πείσει ότι ο ποιητής έπασχε από σύφιλη, νόσο που όμως είχε εκ των πραγμάτων καθοριστική σημασία στην ψυχική και διανοητική ισορροπία του Καρυωτάκη.**
- ✓ **αντιμετωπίζει την ομοφυλοφιλία του Καβάφη ως «διαστροφή» ή ως «ελάττωμα» και, κατά συνέπεια, ακολουθώντας το θεωρητικό υπόδειγμα του Adler, διατυπώνει την κρίση ότι η ποίησή του πρέπει να νοηθεί ως υπεραναπλήρωση ενός φυσικού «μειονεκτήματος», αφού η ομοφυλοφιλία είναι γι' αυτόν μια αναπηρία.**
- ✓ **δεν αποκλείει, εντούτοις, και την ταυτόχρονη ισχύ της ερμηνείας του Σκούρα, η ανάλυση του οποίου, όπως και στην περίπτωση του Καρυωτάκη, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο πυρήνας της ποίησης του Καβάφη είναι ο εμμονικός εγκλωβισμός του ψυχισμού στον εαυτό. Ειδικότερα, στο παρελθόν, στοιχείο που παραπέμπει ευθέως στη μη ευεπίφορη σε μετουσίωση σχιζοφρενική παθολογία.**

Ο Γεώργιος Σ. Φιλιππόπουλος παρέμεινε πιστός στην παθολογική-ψυχαναλυτική προσέγγιση της λογοτεχνίας και της τέχνης ακόμα και έως τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Αυτό αποδεικνύεται από τη δημοσίευσή του με τίτλο «**Άντον Πάβλοβιτς Τσέχωφ. (Αναλυτική ψυχογραφία)**», Παρνασσός, τόμος Ι', αριθμός 1 (Ιανουάριος – Μάρτιος 1968), 33-54. Αφετηρία του η διαπίστωση ότι ο **βίος του Τσέχωφ αρθρωνόταν: α)** στο επίπεδο του προφανούς και χαρακτηριζόταν από ομαλότητα, φυσιολογικότητα και κοινωνικότητα, ταυτόχρονα όμως **β)** και σε ένα βαθύτερο επίπεδο, το οποίο παρέπεμπε στα **παιδικά τραύματα** (δεσποτικός και βάνανυσος παππούς και πατέρας που ξέχασαν την ταξική τους καταγωγή, μέτριες επιδόσεις στο σχολείο, αρνητική αυτοεικόνα, μοναξιά), από τη θλίψη, το αίσθημα της μειονεξίας και **στην ενήλικη ζωή από τη ματαίωση, απόρροια των «δονκιχωτικών φιλοδοξιών» και των «ανεκπλήρωτων ονείρων»,** όπως επίσης από τη **φυματίωση** που τον ταλαιπωρούσε από τα φοιτητικά του χρόνια. Ακριβώς αυτό το **βαθύτερο ψυχικό στρώμα με το εκρηκτικό και αυτοκαταστροφικό δυναμικό μετουσιώθηκε στα «λυρικά δράματα» Γλάρος (1896), Θείος Βάνιας (1897), Τρεις Αδελφές (1901) και Βυσσινόκηπος (1903).**

Άντον Τσέχωφ

Είναι γνωστό ότι ως στρόφιγγα διαφυγής του υπαρξιακού αδιεξόδου του Τσέχωφ και της επανερχόμενης κατάθλιψής του λειτουργούσαν κατά καιρούς η φιλανθρωπία, τα μακρινά ταξίδια, τα βιβλία, τα θεάματα του τσίρκου, το ψάρεμα και τα νεκροταφεία.

Για το ψυχογράφημα του Τσέχωφ ο Φιλιππόπουλος προστρέχει σε γνωστές μορφοψυχολογικές κατηγορίες.

✓ ο Τσέχωφ προσδιορίζεται ως πυκνικός μορφοτυπικά και κυκλοθυμικός ως προς τον ψυχότυπο, δηλαδή ως προσωπικότητα η οποία ταλανίζεται από έντονες εναλλαγές διάθεσης και από διακυμάνσεις του ψυχικού τόνου.

✓ Ο Φιλιππόπουλος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα κεντρικά πρόσωπα των θεατρικών έργων του Τσέχωφ συνιστούν προβολές των νευρώσεών του, εκφάνσεις ψυχικών αντινομιών ή υπεραναπληρώσεις του αισθήματος μειονεξίας που τον κατέτρυχε.

✓ Η προβολή και η συμβολοποίηση γινόταν δυνατή χάρις στον μηχανισμό της μετουσίωσης.

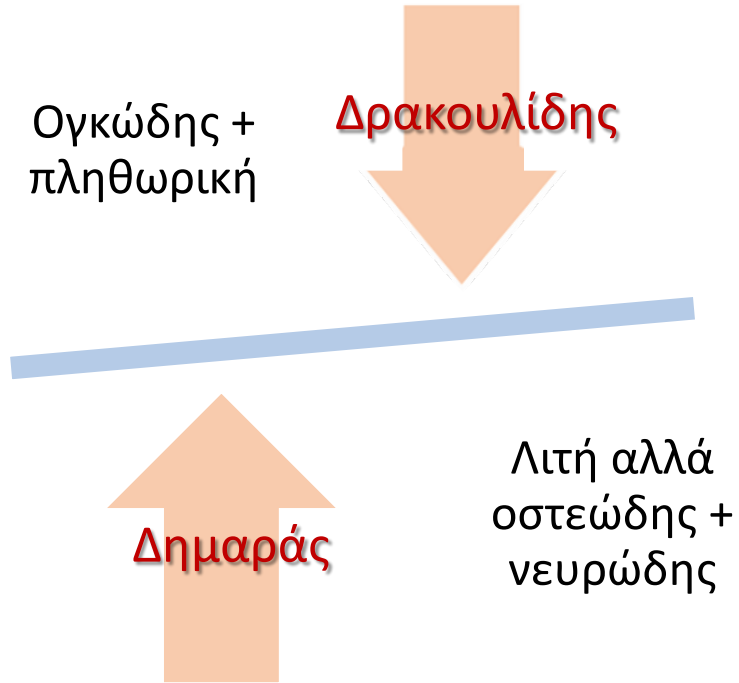
✓ Με άλλα λόγια, γενικότερα, η ψυχική ανισορροπία και η σωματική νόσος, δημιουργούν συνθήκες υπαρξιακής ανασφάλειας, οι οποίες, στην περίπτωση των ιδιοφυών καλλιτεχνών και λογοτεχνών, εκτονώνονται μέσω της αισθητικής μορφοποίησης (= μετουσίωση).

Η **μονογραφία του Δρακουλίδη για τον Παλαμά** είναι ένα έργο μηχανιστικής εφαρμογής, ανελαστικό και υπερερμηνευτικό, ένα έργο πληθωριστικό, που κυριαρχείται από σκληρή και μονοσήμαντη αιτιοκρατία (αφού τα πάντα ανάγονται στα τραύματα της παιδικής ηλικίας του ποιητή, στα ψυχικά ορμέμφυτα και στην ψυχική δυναμική), ενώ μάλιστα και το ίδιο χαρακτηρίζεται από πλατειασμό και βερμπαλισμό, δηλαδή από **τα μόνα αρνητικά γνωρίσματα που απέδιδε ο Α. Δόξας / Ν. Δρακουλίδης στο ποιητικό έργο του Κωστή Παλαμά**. Επί της ουσίας, το ψυχαναλυτικό ερμηνευτικό σχήμα που εφαρμόζει ο συγγραφέας **καταλήγει σε μια ανιστορική βιολογίζουσα θεώρηση του έργου τέχνης**, αποκλείοντας σχεδόν κάθε ενεργό επίδραση που θα μπορούσε να ασκήσει σε αυτό η Ιστορία.

*Ο Κωστής Παλαμάς και η Άρτεμις Ρέσσου
στα σκαλιά του ξενοδοχείου «Ηράκλειον»
στην Αιδηψό*

Ο Κωνσταντίνος Θ. Δημαράς (1904-1992), διανοούμενος που ανήκε στην ίδια γενιά με τον Ά. Δόξα, τη Γενιά του '30, στην αντίστοιχη μονογραφία του, την οποία αρχίζει κι αυτός να συγγράφει στη διάρκεια της Κατοχής δημοσιεύοντας κάποια κεφάλαιά της υπό μορφήν επιφυλλίδων, έως ότου την εκδώσει το 1947 και την οριστικοποιήσει το 1989 [*Κωστής Παλαμάς. Η Πορεία του προς την Τέχνη. Φιλολογική μελέτη* (Νεφέλη, 1989)], επικρίνει την προσέγγιση του Δρακουλίδη:

Μεταξύ των αντιτιθέμενων αυτών προσεγγίσεων, του Ά. Δόξα και του Κ. Θ. Δημαρά, υπάρχει μια κοινή επιστημολογική αφετηρία, η βιολογική και ψυχολογική αιτιοκρατία: στην πρώτη περίπτωση απόλυτη και προφανώς ευάλωτη, ενώ στη δεύτερη συγκεκριμένη, ενταγμένη σε ιστορικά συμφραζόμενα και σφαιρικότερη, επομένως δυνητικά τουλάχιστον πιο έγκυρη, οπότε η διαφοροποίησή τους, παρά τα φαινόμενα, δεν είναι ποιότητας, όπως ισχυρίζεται ο Κ. Θ. Δημαράς, αλλά βαθμού, δηλαδή έντασης.

Ο Κ. Θ. Δημαράς

αποδίδει στον Ά. Δόξα τη μομφή της μονοσήμαντης και μηχανιστικής ερμηνείας της ποίησης και της επιστολογραφίας του Κ. Παλαμά, κάνοντας λόγο για **απόλυτη προσήλωση στον ψυχαναλυτικό επιστημολογικό προσανατολισμό και τη συναφή εννοιολογική εργαλειοθήκη**, ενώ αντιθέτως ο ίδιος συμπαρατάσσεται σθεναρά στον μεθοδολογικό κανόνα των **«πολλαπλών αιτίων»**, εννοώντας με τον όρο αυτό την απόπειρα κατανόησης και ερμηνείας των πολιτισμικών τεχνουργημάτων, κατ'εξοχήν της λογοτεχνίας, ως **προϊόντων πολλών παραγόντων. Επιστημολογική επιλογή η οποία προϋποθέτει αυτονόητα και την πολυπρισματική τους θέαση.**

Ο βιολογισμός, ωστόσο, είναι εμφανής: «**τέτοιο ήταν το αίμα που έσφυζε στις φλέβες του Κωστή Παλαμά**», διακηρύσσει με βεβαιότητα θετικού επιστήμονα ή εργαστηριακού γιατρού ο **Κ. Θ. Δημαράς**. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι η διαμόρφωση των «**ψυχικών ιδιοτυπιών**» και η παρεπόμενη εγγραφή τους στην ποιητική συνείδηση του Κωστή Παλαμά, που έλαβε, ως γνωστόν, το σχήμα του διάχυτου «**ψυχικού διπολισμού**» ή του «**δυσαιδικού χαρακτήρα**», υπήρξε απόρροια βιολογικής μεταβίβασης, διαμεσολαβημένης όμως από ιστορικές τάσεις, ρόλους και καθήκαστα.

Φυλογένεια = αναγωγή της ποιητικής ιδιαιτερότητας στο απώτερο παρελθόν του γενεαλογικού δέντρου

Οντογένεια = σηματοδοτεί τη συσχέτιση της ιδιαιτερότητας του ποιητή με το στενό οικογενειακό περιβάλλον, το μικρόκοσμο του πρωτογενούς κοινωνικού κυττάρου, τα δρώμενα, τα δράματα και τα τραύματα **«της παιδικής και της νεανικής ηλικίας του»**

Ο βιολογισμός δεν αφορά μόνο τον θεωρητικό στοχασμό του Μεσοπολέμου, της δεκαετίας των πολέμων και της πρώτης μετεμφυλιακής περιόδου. Συγκροτεί ευρύτερα ένα ερμηνευτικό πρόταγμα που συνέχει τον επιστημονικό και δοκιμιακό λόγο με αυτόν της λογοτεχνίας και ειδικά της πεζογραφίας.

Μαίρη Μικέ

- ✓ Η μεγαλύτερη πύκνωση του βιολογισμού, υπό το σχήμα της «φυσικοποίησης των κοινωνικών μηχανισμών», της «κοινωνιοβιολογικής αλυσίδας» και της αντίληψης των οικογενειακών σχέσεων υπό το πρίσμα της «παθολογίας του αίματος» και του βαθμιαίου εκφυλισμού, παρουσιάζεται στα μυθιστορήματα του Μεσοπολέμου.
- ✓ Η οικογένεια προσεγγίζεται ως μικρογραφία της οργανικής κοινότητας του έθνους

Γερές και αδύναμες γενεές (1933-1935) του Θανάση Πετσάλη, *Παρακμή των Σκληρών* (1934) του Άγγελου Τερζάκη, *Γιούγκερμαν* (1938) του Μ. Καραγάτση και *Πανθέοι* (1945-1961) του Τάσου Αθανασιάδη. **Ωστόσο,**

το τραύμα του Εμφυλίου αναδιέταξε ολοσχερώς τις ιστορικές, πολιτισμικές και ψυχολογικές ορίζουσες της λογοτεχνικής δημιουργίας

Ο Δόξας / Δρακουλίδης αποφαινεται ότι :

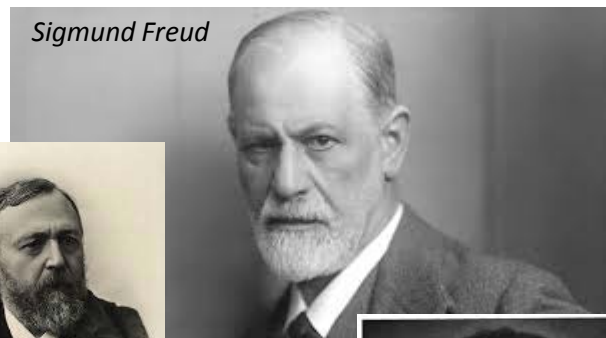
- ✓ Ο καλλιτέχνης μεταμορφώνει σε λόγο, εικόνα και ήχο τόσο το **ατομικό του ασυνείδητο**, τη «γενέθλια γη των ενστικτικών παρορμήσεων», «το καταφύγιο των απωθημένων επιθυμιών» και τον «τόπο των συναισθηματικών αντιδράσεων», σύμφωνα με τα γραφόμενά του, όσο και το **συλλογικό ασυνείδητο**, το οποίο και διαχωρίζει σε δύο κατηγορίες: το «**εθνικό**» και το «**εποχιακό**».
- ✓ Η εστία της αισθητικής μετουσίωσης βρίσκεται στο σημείο όπου συγκρούεται η αρχή της ηδονής με την αρχή της πραγματικότητας προξενώντας μια οδυνηρή ρωγμή, **μια κρίση ταυτότητας, μια καίρια ασυνέχεια στον ψυχικό βίο**. Στην βάση δηλαδή της καλλιτεχνικής δημιουργίας βρίσκεται συνήθως ένα **ασυντέλεστο πένθος ή ένα ανεπούλωτο τραύμα**, γενικότερα **μια καθήλωση στον τραυματισμένο παιδικό ψυχισμό**.
- ✓ Το **ίδιο ισχύει**, και στην περίπτωση ολόκληρων τάσεων, κινημάτων ή συρμών, η γένεση και η δυναμική των οποίων τροφοδοτείται από μια συλλογική «**οδυνηρή εμπειρία**», δυσαρμονία ή δυσανεξία, από μια κρίση ταυτότητας λόγω αδυναμίας προσαρμογής στον κανόνα ή στην εποχή που **παίρνει τη μορφή συμβολικής αντίστασης, αντισυμβατικής αισθητικής εξέγερσης**.

Επιχειρεί να κατανοήσει την ιδέα του **υψηλού** ως απόρροια ενός μηχανισμού ψυχικού «**επαναγωγικού πριμιτιβισμού**», περιοδικής αντιστικτικής παλινδρόμησης στο παρελθόν της «**παιδικής ηλικίας**», αλλά με ορίζοντα το μέλλον.

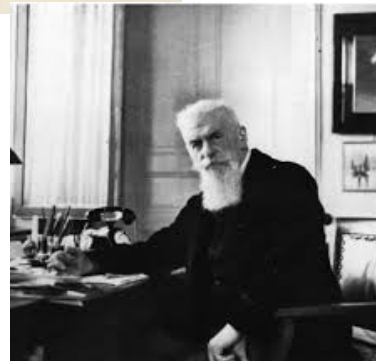
- ✓ ομολογεί ότι σκοπός του ήταν να μελετήσει τα «βαθύτερα ψυχόρμητα ελατήρια» του παλαμικού έργου, το οποίο δονείται, όπως ισχυρίζεται, από **αισθησιασμό** και **ηδονολατρεία**, ενώ χαρακτηρίζεται και από μια **ιδιότυπη εξομολογητική διάθεση**.
- ✓ στρέφεται γενικά στο **εννοιολογικό οπλοστάσιο της φροϋδικής θεωρίας** προσφεύγοντας όμως ειδικότερα: α) στην θεωρία του **Adler**, β) στις θεωρίες του ερμαφροδιτικού ψυχισμού των **Kraft-Ebbing** και **Steinach**, γ) στην έννοια της αμφισεξουαλικότητας του **Gregorio Maranon**, αλλά και δ) στον συγκερασμό μορφοψυχολογίας-ψυχανάλυσης-ευγονικής, που επιχείρησε το 1931 ο **Werner Wolff** εισάγοντας την **θεωρία της «διπλής φυσιογνωμίας»**.

Werner Wolff

Kraft Ebbing

Eugen Steinach

Gregorio Maranon

Παλαμάς →

προσωπικότητα που χαρακτηρίζεται από μια εσωτερη αντιπαλότητα, από μια δομική αντινομία ανάμεσα σε μια **απολλώνεια** και σε μια **διονυσιακή** ψυχική συνιστώσα, μορφοποιώντας ανάγλυφα **δύο αντιστικτικούς τύπους ανθρώπου: τον βυζαντινό ασκητή ή τον βιβλικό καλόγερο και τον «αρκαδικό Σειληνό» ή τον «φρενιασμένο Πάνα»**

- ✓ Επιχειρεί να τεκμηριώσει τη θέση ότι η ιδιαιτερότητα της παλαμικής ποίησης έγκειται στην ικανότητα **μετουσίωσης** (sublimation) και **γλωσσικής «εξιδανίκευσης»** αντιθετικών φορτίων, εγκλωβισμένων ψυχόρμητων και ζευγμάτων (έρωτας / θάνατος, ουράνια / πάνδημη Αφροδίτη), όπως επίσης ερωτικών αναστολών και τραυμάτων που σκίαζαν την πραγματική ζωή του ποιητή.
- ✓ Η ψυχαναλυτική διερεύνηση του ποιητικού έργου του Παλαμά φέρνει στην επιφάνεια δύο ψυχικά στρώματα: από τη μια πλευρά, τον **«ναρκισσικό αυτοερωτισμό»**, ο οποίος εκδηλώνεται ως **«τάση ερωτικής αυτάρκειας και εγωτικής ικανοποίησης»**, συστροφής στον εαυτό και αναγωγής στον ιδανισμό, και, από την άλλη, τον **«παθητικό ναρκισσικό αλλοερωτισμό»**, που στοιχειοθετείται από τον μετασχηματισμό της επιδεικτικής γοητείας που ο ποιητής επιθυμεί να ασκήσει στο αντικείμενο του πόθου του σε ανάληψη από αυτό της πρωτοβουλίας για την ερωτική συνομιλία και την αισθησιακή απόλαυση.

✓ Με τα στρώματα αυτά συνεχεται και ο παλαμικός «ανδρογυνισμός – ψυχικός ερμαφροδιτισμός» με την έννοια της δημιουργικής συνύπαρξης και ώσμωσης στοιχείων και όχι της υποκατάστασης ρόλων φύλου.

✓ Τα προαναφερθέντα εδράζονται στην πεποίθηση ότι η ταυτόχρονη σχεδόν απώλεια των γονέων του ποιητή δεν επέτρεψε στο οιδιπόδειο σύμπλεγμά του να «διαλυθεί» και έστρωσε το έδαφος για τη διαμόρφωση τόσο μιας σχέσης πόθου και συνάμα υποταγής προς το είδωλο της απύσας μητέρας, συμπαρασύροντας μάλιστα σε παρεμφερή συναισθηματική αντιμετώπιση εκ μέρους του σχεδόν κάθε γυναικεία παρουσία στον ψυχικό βίο του ενήλικου ποιητή, όσο και μιας σχέσης φόβου και αντιπαλότητας έναντι του απόντος πατέρα και γενικότερα κάθε άντρα συν-διεκδικητή του ερωτικού αντικειμένου.

Ζητήματα που έχουν ειδικό ενδιαφέρον σε σχέση με τις ευγονικές πεποιθήσεις του Δ.

- ✓ Η **οντολογική υποβάθμιση της γυναίκας**, με το επιχείρημα ότι αυτή είναι καθηλωμένη, όπως, εξάλλου, όλα τα **«ψυχοτραυματισμένα άτομα»**, σε ψυχικά στάδια που δεν επιδέχονται περαιτέρω εξέλιξης και **παραπέμπουν στην παιδική ψυχοσύνθεση**.
 - ✓ Η διαφοροποίηση των ρόλων των φύλων βιολογικοποιείται και ψυχολογικοποιείται.
 - ✓ Καθηλωτικά σύνδρομα βαραίνουν τον ψυχισμό των καλλιτεχνών. Εντούτοις, αυτοί δραπετεύουν από τον συναισθηματισμό, την αφέλεια, το υπερτροφικό τους εγώ και τον **«ναρκισσικό επιδεικτισμό»** τους ακριβώς λόγω της ικανότητας αισθητικής μετουσίωσης που διαθέτουν.
- ✓ Ο βαθμός **εργαλειοποίησης που υφίστανται οι φροϋδικές έννοιες και ο παρεπόμενος ριζικός αναπροσανατολισμός** τους από το χειραφετησιακό πρόταγμα σε ένα βιοπολιτικό σύστημα πατερναλιστικού αυταρχισμού και ελέγχου των σεξουαλικών ορμών.
 - ✓ **Δεν καταδικάζει**, για λόγους αρχής και ιστορικής αρνητικής μοναδικότητας, **τα ναζιστικά στρατόπεδα ως ολοκληρωτικές ανθρωποβόρες μηχανές** και ως εργαστήρια χειραγώγησης, εργαλειοποίησης και καταναγκαστικού πειραματισμού επί του ανθρώπινου σώματος, αλλά ως εκκολαπτήρια σεξουαλικών διαστροφών θυτών και θυμάτων!
- ✓ Κάνει λόγο για την καταναγκαστική ευθανασία και προσφεύγει στην έμμεση πλην όμως σαφή καταδίκη της.
 - ✓ **Ισχυρίζεται ότι μόνο οι «ψυχοτραυματισμένοι» και οι «σακάτηδες» παράγουν πρωτοπόρο στοχασμό και καλλιτεχνική ομορφιά, άποψη που συνυφαίνεται με τη διαπίστωσή του ότι η καλλιτεχνική έκφραση προϋποθέτει μια στοιχειώδη συνθήκη σεβασμού της αξιοπρέπειας, της ελευθερίας και της ιδιαιτερότητας του χαρισματικού ατόμου.**
 - ✓ **«Από τους γερούς δεν βγαίνουν παρά οι συνηθισμένοι αστοί».** Στις στρατοκρατικές και ολοκληρωτικές κοινωνίες **«από τους γερούς δεν βγαίνουν παρά οι στρατιώτες».**

Επομένως, είναι αδύνατη η άνθηση της τέχνης είτε σε ουτοπικές κοινωνίες φιλελεύθερης ευδαιμονίας, όπου η υγεία – σωματική, ψυχική, διανοητική- και η ευτυχία θα ήταν καθολική κατάσταση, αφού «από τους γερούς δεν βγαίνουν παρά οι συνηθισμένοι αστοί», είτε σε ιστορικά υπαρκτές στρατοκρατικές και ολοκληρωτικές κοινωνίες, όπου αντιστοίχως «από τους γερούς δεν βγαίνουν παρά οι επικίνδυνοι στρατιώτες».

Για τον Δόξα / Δρακουλίδη είναι ιστορικά αυτονόητο ότι η Σπάρτη, όπου ήταν κανόνας απαράβατος η ρίψη, όπως χαρακτηριστικά γράφει, των «σωματικά και ψυχικά βλαμμένων» στον Καιάδα, δεν θα μπορούσε ποτέ να γίνει φυτώριο «μεγαλοφυών καλλιτεχνών και διανοητών».

- ✓ Άραγε η προσφυγή στο παράδειγμα της Σπάρτης να υποκρύπτει την αρνητική αποτίμηση του εθνικοσοσιαλισμού;
- ✓ Υπάρχει μια παράδοση ιδεών που υπερασπίζει το σπαρτιατικό πρότυπο και στην οποία αντιτάσσεται ο λογοτέχνης και λάτρης των τεχνών Άγγελος Δόξας;

Το 1950 ο Δρακουλίδης ιδρύει την Ελληνική Εταιρεία Ψυχοβιολογίας (Ε.Ε.Ψ). Στους κόλπους της συναντώνται:

- ✓ **Ψυχίατροι** όπως ο **Απόστολος Χατζηδήμος**, ο οποίος μαζί με τους συναδέλφους του Φώτη Σκούρα, Ανδρέα Καλούτση και Γιώργο Ν. Παπαδημητρίου είχε συγγράψει το πρωτοποριακό βιβλίο *Η ψυχοπαθολογία της πείνας, του φόβου και του άγχους* (1947)
- ✓ **παιδαγωγοί και ψυχολόγοι** εγκρατείς της ψυχαναλυτικής θεωρίας και μεθόδου, όπως ο δημοτικιστής **Δ. Μωραΐτης**, εισηγητής στην Ελλάδα της «ψυχαναλυτικής παιδαγωγικής» και ακόλουθος της παράδοσης του Adler
- ✓ **εκπρόσωποι της κατεστημένης τάξης πραγμάτων**, όπως ο ψυχίατρος **Ε. Ζαννής** και ο καθηγητής Παιδολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών **Κ. Σαρόγλου**, επιστημονικός διευθυντής του Πατριωτικού Ιδρύματος Κοινωνικής Πρόνοιας και Αντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α) και συνδετικός κρίκος με την Ελληνική Εταιρεία Ευγονικής.

- ✓ Η **Ψυχοβιολογία** ήταν μια τάση της ψυχιατρικής, την οποία στην ουσία θεμελίωσε **το 1910** ο ελβετο-αμερικανός **ψυχίατρος Adolph Meyer (1866-1950)**, ο οποίος και διετέλεσε πρώτος διευθυντής της ψυχιατρικής κλινικής του αμερικανικού πανεπιστημιακού νοσοκομείου **Johns Hopkins** (ιδρύεται το 1893), όπου και είχε εκλεγεί καθηγητής της ψυχιατρικής. Ο Meyer υπήρξε ηγετικό στέλεχος του κινήματος Ψυχικής Υγιεινής και έγινε γνωστός στην ιατρική και παιδαγωγική επιστημονική κοινότητα για την επινόηση και χρήση ψυχομετρικών εργαλείων με πεδίο εφαρμογής τα παιδιά με νοητική υστέρηση-αναπηρία.
- ✓ Οι θιασώτες της **Ψυχοβιολογίας** αντιμετωπίζουν τον άνθρωπο ως μια ενιαία ψυχοβιολογική οντότητα, η οποία όμως υπάγεται στην βιολογική αιτιοκρατία, ισχυρισμός που συνεπάγεται ότι η ψυχική ισορροπία δεν συνδέεται με κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες. Ο πρωτεύων και αποκλειστικός ρόλος που δίνεται στον βιολογικό επικαθορισμό των ψυχικών διαταραχών, ειδικά στην παθολογία του εγκεφάλου, είναι η αιτία που προκάλεσε έκτοτε το βαθύ ρήγμα μεταξύ της βιολογικής ψυχιατρικής και της ψυχανάλυσης.

